

gondolatban olyan nyilvánvaló az adott gazdasági, történelmi, politikai és társadalmi viszonyok között, hogy egészen rövid idő alatt beleidegződött ennek tudata a széles tömegbe. Szinte a negyvennyolcas eszmék elevenedtek fel a 20. század haladó törekvéseihez idomulva. A küzdelem a nemzeti függetlenségért a Petőfi Sándorok, a harc a szociális fejlődésért a Tancsics Mihályok eszméinek korszerű feléledését jelentette.

A függetlenségi gondolat az alkotmányossággal összefonódva a magyar társadalom más, jóhiszemű és a magyar értékek megmentéséért munkálkodó rétegeinek is alap-törekvéssé vált az időszaki és korszerű nacionalizmus volt az, amely kudarcra ítélte az Imrédy Béla vezetésével szalonöltözötten jelentkező nyilas felkínálkozást. Ma

már Imrédyék is látják ezt és éppen ezért hangoztatja vezetőjük — aki egykor „esodálatos forradalmat” hirdetett —, hogy „bolond ember volna ma, aki forradalmi tüzzel akarna játszani... csak alkotmányos eszközök alkalmazása jöhet tekintetbe”. És a konzervatív jobboldal jóindulatát akarják megnyerni azzal is, hogy lemondanak arról az agitációs lehetőségről, amelyet a földreform hirdetése jelentett számukra s amelyet — most már világosan látszik — sohasem kívántak őszintén.

Amiként a dolgozóknak az egyetemes szabadság gondolatban összeforrott ervséges frontja szembeállott annakidején Szálasiék *uccai demagógiájával*, éppen úgy kötelességük tartja leleplezni az új szélső-jobboldali taktikát, a *szalondemagógiát* is.

és szellemi erők fejlődése között, így egyre értékesebb a szabadságmozgalom tartalma is.

A világtörténelem első szabadságharca

Az emberiség első szabadságharca (tudatalatti fokon) a szerszámok alkalmazása, a természet leigázatlan erőinek első kordábatörése volt. Az állatvilág törvényei szerint élő emberösök époly kevéssé voltak szabadok, mint maguk az állatok. A természet vak erőinek parancsszava szerint éltek, akaratuk szerint időmultak. Amdr, „milyen mértékben kultúrázódtak (szerszámkészítés, termelés, tűz használata, a természet kincseinek tudatos átalakítása stb.) — olyan mértékben diadalmozdítottak a „zsarnok” természet, olyan mértékben fejlődött szellemi életük, azaz olyan mértékben kultúrázódtak. A kultúra minden lépése a szabadság lépése is volt.

A történelem kezdetén tehát a természet korlátolatlan rabigája ellen folytat harc az emberiség. A szabadság — ekkor — annyi, mint a természetfölötti részleges uralom. Ez a szabadságharc a társadalmi lét megszállásának módosul. Amikor az ember létörvényei elkülönülnek a természeti lények létörvényeitől s társadalmi létörvényekké válnak, a természet erői mellett föllépnek a társadalmi hatalmak is.

Ezek a társadalmi hatalmak láthatatlanok, nem egyebek, mint az emberek részéről teremtett gazdasági viszonyok és ezeknek függvényei. Ezek a társadalmi erők fejlődésük során csoportokra bontják az emberiséget s e csoportok a természetben elfoglalt különböző szerepkörök felvételével — szükségképpen szembekerülnek egymással. Ellentétes világtérfogásukat a természetközökhöz való viszonyuk sajátos jogi formái (tulajdonviszony, munkaviszony) fejezik ki.

Más szóval: Amíg a legelső szabadságmozgalom célja (a tudat alatt) nem volt egyéb, mint a megismert természeti törvényekkel való összhang megteremtése, addig a következő szabadságmozgalmak (szintén tudatalatti) célja a tulajdon és munkaviszonyok összhangbahoza-tala volt a termelőerők fejlődésével.

„Szabadság, egyenlőség, testvériség”

A fent elmondottak alapján mi volt például a polgárság szabadságharcának lényege? A jelszót mindenki ismeri. Így hangzott: „Szabadság, Egyenlőség, Testvériség.” A párizsiak még hozzátették: „Vagy halál.” Ma már mindenki tudja, hogy e küzdelem a feudalizmus ellen irányult. De vajjon miért kellett e harcnak szükségképpen diadalmasodnia? Az kétségtelen, hogy a polgárság nagyszabású történelmi feladatot vállalt. Az sem kétséges, hogy e történelmi feladatot megoldotta. Meg kellett oldania, mert a hűbéri termelőviszonyokon nyugvó jogrendszer zsarnoki módon újtába állt az árutermelő társadalom fejlődésének s megmerevedett termelőviszonyai révén az egész emberiség életét pusztulással fenyegette.

De mikor kezdte meg a polgárság a maga nagy szabadságharcát s mikor alkotta meg szabadságideálját? Történelmi dátumok szerint az angol polgárság 1648-ban, a francia polgárság 1789-ben, a középeurópai polgárság pedig 1848-ban szállott küzdelembe az elavult termelőviszonyokkal. A valóságban Európa polgársága akkor kezdte meg világméretű küzdelmét, amikor felismerte helyzetét tarthatatlanságát, amikor rádöbben, hogy léte forog kockán, ha nem formálja a világot a maga képére.

E nagyszabású történelmi szín-

játék tanulsága alapján Hegel volt az első filozófus, aki a szabadság fogalmához odaillesztette a *szükségyszerűség* fogalmát is. Hegel volt az első, aki kimondta, hogy a szabadság a *szükségyszerűségbe* való belátás. De hangsúlyozta: „A szükségyszerű csak annyiban van, amennyiben nem értik meg.”

A tudományos szocializmus elméleti úttörői ezt a gondolatot fejlesztették tovább. Mindenekelőtt az akarat szabadságát tisztázták. Kimondták: *Az akarat szabadsága csak annyit jelent, hogy a szakismeretek alapján döntünk.* Minél szabadabb tehát valamely kérdéspontra nézve az ember ítélete, szükségképpen annál biztosabb ennek az ítéletnek a tartalma. Következésképpen: *A szabadság a természetes szükségyszerűség fölismérésén alapuló uralom önmagunk és a külső természet fölött; tehát a történelmi fejlődés szükségzerű terméke.*

A szocializmus szabadságtartalma

Az elméleti szocializmus tanítása szerint minden eddig létezett szabadságtartalom a szükségyszerűség vak uralma volt az emberiség fölött. Miért? Azért, mert a társadalmilag ható erők ugyanolyanok, mint a természeti erők: vakon hatnak mindaddig, amíg föl nem ismerjük őket és nem számolunk velük. Az elméleti szocializmus szerint a rabság nem egyéb, mint az emberteremtette termelőviszonyok irányítatlan uralma az emberiség fölött. Eppen ezért a szocializmus szabadságtartalma a tudás megszerzésével kezdődik. Az a célja, hogy az ember ne idegen hatalomként álljon szemben a termelőviszonyokkal, hanem megismerve saját társadalmi cselekvéseinek törvényeit, urává váljék cselekedeteinek. Az a cél, hogy a történelmet ezideig uraló tárgy, idegen hatalmak maguknak az emberek ellenőrzése alá kerüljenek, hogy az emberiség ne csak tervezzen, de végezzen is. A szocializmus tanítása szerint a szabadság akkor teljesül be, amikor a társadalom erői felett az ember lesz az úr, ha ezeket az erőket az embernek sikerül céljainak elérésére felhasználni. Ezentúl a szabadságharc ismét a természet ellen folyik majd, de az elsónél magasabb fokon. Ekkor lép az emberiség a *szükségyszerűség birodalmából a szabadság birodalmába.*

Szeress!

Fáradt éveink titkait feledve
Zárjad ajkamra ajkad mámorát:
E bomló világ egyetlen zenéjét,
Mi foszló testből friss életet ad...
S a kéjből fogant haldoklás izétől
Tárd fel önmagad tisztult vágyait:
Hadd sejtsem benned éjszakák haragját
S az óceánok omló habjait.

Tanítsd gyűlölni az irgalmak csendjét,
Ha gyonge vagyok lázongani már,
Törjed reményre az idegek percét,
Hogy sose merjen kikacagni más.
Ringassad testem viharok uszályán,
Ha benned érzem koporsóm helyét;
S a dús vizeknek messzenyúló árnyán
Simítsd ajkamra szived lágy kezét.

Ölelj, mint téli táj, ha faggal csendül
A bokrok kínzott álmán a halál.
Csókolj, mint imák sóhaja az esdőt,
Ha hívő-ajkán csenddől forr a nyár.
Szeress, hogy legyen vágyaimnak
hangja!

S ha hazug szóra nyílik néha szám:
Jaja, megkövezett vágyaim szeszélyén,
Légy párnám mellett gyóntató atyám.

Szűdi György

A legragyogóbb eszme álarc nélkül...

A szabadság gazdasági alapjai

Írta: Földes Mihály

Szabadság!

Ez a szó nemesveretű ódák, nagyszabású erkölcsprédikációk, lelkesítő politikai szónoklatok, színpadi drámák, zeneművek, festmények, szobrok, építmények, egyéni és tömegindulatok anyagát fejezi ki. Ezer alakban, változatban és öltözékben él a történelemben. A szabadság az emberiség legértékesebb kincsei közé tartozik. Misztikus nagyhatalom: hivatkoznak rá a börtönökben és a palotákban. Rejtelmű színekben pompázik, a legtöbbször álarcot ölt s megfoghatatlan lidércként lebeg sóvár tekintetek előtt. Így írhatna róla a költő.

De mit mondhat róla a hivatásánál fogva száraz és unalmas közgazdász? A lélek nélküli gazdasági folyamatok boncolgatója, az „érdekesember”, a hétköznapok materialistája?

Mindenekelőtt megihletti a fogalom s a költészettől kér segítséget. Így szólhat:

— A szabadság ékköves, drága serleg. A mindenkorai idők legnemesebb emberiségének ivóedénye. Ivóedény, amely olyan idős, mint maga a társadalmi lét. Értéke azonban magának az edénynek csak annyiban volt, amennyiben a történelmi fejlődés részéről belétöltött itál mámorossá tudta tenni az egyént és a tömeget: amennyiben nagy tettekre ösztönözte az emberiséget; amennyiben ezek a tettek magasabbrendűvé alakították az emberek világát — a társadalmat. Nem a forma csillogása, hanem a tartalom éltető ereje az, amit itt meg kell ismerni. Mert ha a nagyszerű ivóedénybe mázimas, poshadt italt töltönek — az ivás nyomán a pusztulás vak erői jutnak uralomra. A szabadságserleg értékes itala azonban mindig az élet itala...

És költészet nélkül?..

Az emberiség nagy költői ezer formában megénekelték már a szabadságot. De lehet a szabadságról hétköznapi egyszerűséggel is szólni. Esetleg így:

A szabadság — fogalom mivoltában — ellentéte a rabságnak. A szabadság győzelme a rabság pusztulása. Rabság és szabadság két ellentétes végpont: erők küzdelme szakadatlan az emberek életében. Alapvető lényegük mégsem változtatlan. Sőt! Amióta az emberlét társadalmi lét, szakadatlanul változott és fejlődött az a csupán emberi viszonylatokban érzékelhető matéria is, amelyet szabadságnak és rabságnak neveznek. Mind a szabadság,

mind pedig a rabság történelmi fogalmak s ugyanakkor — osztálytársadalmakban — meghatározott osztályfogalmak is.

A rabság és szabadság fogalmának más-más tényleges tartalmat adott az ősi közösség dolgozója, a patricius és a plebejus, a rabszolga és a rabszolgatartó, a hűbérúr és a jobbágy, a polgár és a bérmunkás dolgozó. A ma élő szocialista tudja, hogy minden szabadságharc csupán pontos történelmi visszatükröződése volt az egyes embercsoportok életakaratának, annak az életakaratnak, amely ha egyes csoportok törekvéseként jelentkezett is — végső fokon az egész emberiség fejlődését szolgálta.

Az életakaratokat azonban mindig az adott kor tényleges életkörülményei, a gazdasági létfeltételek szabták meg. Nincs az emberiség életében egyetlen olyan szellemi mozgalom sem, amelynek legmélyén, mint végső hajtóerő, az anyagi érdek kimutatható ne lenne. De persze, az „anyagi érdek” itt nem az egyes ember legszubjektívabb, legelszigeteltebb önzését, hanem az éppen adott kisebb-nagyobb közösség, társadalmi egység életvágját jelent; azoknak a feltételeknek módosulását, amelyek meghatározzák (a termelés fejlődésén keresztül) a szellemi, erkölcsi fejlődést is. Mennél magasabbrendű az ember, annál mélyebb a kölcsönhatás az anyagi

MOSÓNÓ

Gábor Jáni Szabó Kálmán olajfestménye